

ΟΙ ΝΑΖΙ ΤΗΣ ΔΙΠΛΑΝΗΣ ΠΟΡΤΑΣ

Φάροι και φαρίσκοι/3

Έρικ Λίχτμπλαου
Οι Ναζί της διπλανής πόρτας

Eric Lichtblau

THE NAZIS NEXT DOOR: How America Became a Safe Haven for Hitler's Men

© 2014, by Eric Lichtblau / Published by special arrangement with
Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company

© για την ελληνική έκδοση 2016, Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Επιμέλεια: Δημήτρης Παπακώστας
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Δάφνη Κουγέα
Σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα, τηλ. 210 7231271, fax 210 7254629

www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-545-059-5

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, κληώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

ΕΡΙΚ ΛΙΧΤΜΠΛΑΟΥ

Οι Ναζί της διπλανής πόρτας

ΠΩΣ Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΓΙΝΕ
Ο ΑΣΦΑΛΗΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ ΤΩΝ ΧΙΤΛΕΡΙΚΩΝ

Μετάφραση:
ΑΡΙΑΔΝΗ ΛΟΥΚΑΚΟΥ

 ποταμός

ΑΘΗΝΑ 2016

Για τη μητέρα μου,
που μ' έμαθε να μη σταματάω
να κάνω ερωτήσεις

«Τα εγκλήματα που επιδιώκουμε να φέρουμε ενώπιον της δικαιοσύνης και να καταδικάσουμε υπήρξαν τόσο υπολογισμένα, τόσο κακόβουλα και τόσο ολέθρια, που ο πολιτισμός μας δεν επιτρέπεται να τα αγνοήσει, γιατί αν επαναληφθούν, αυτό θα σημάνει την ολοκληρωτική καταστροφή του».

Ρόμπερτ Χ. Τζάκσον, κατηγορος στη Νυρεμβέργη (1945)

«Έχουν όλα ξεχαστεί. Έχουν όλα τελειώσει».

Γιάκομπ Ράιμερ, πρώην αξιωματικός των SS,
κάτοικος Νέας Υόρκης (1998)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:	
Ένα όνομα από το παρελθόν	13
Η απελευθέρωση	23
Οι καλοί Ναζί	45
«Μικρά εγκλήματα πολέμου»	91
Απόηχοι από την Αργεντινή	131
Επίθεση στις σβάστικες	149
Στο κυνήγι της επιστήμης	170
Έξω από τις σκιές	197
«Ένας άσχημος λεκές»	228
Οι αμαρτίες του πατέρα	246
«Μου χάλασαν το πάρτι»	273
«Ένας αθώος άνθρωπος»	302
Αντεπίθεση	318
Ιβάν ο Τρομερός	346
Ο δρόμος για το Πόναρι	368
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	395
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	399
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	403
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	435

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΝΑ ΟΝΟΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΛΑΝΓΚΛΕΪ, ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ / 12 Ιουλίου 1974

Ο ηλικιωμένος άντρας ακουγόταν πανικόβλητος. Ήταν ένας άνθρωπος αυτάρεσκος, ωραιοπαθής και γεμάτος αυτοπεποίθηση, αλλά τώρα, καθώς εξιστορούσε τα παράξενα γεγονότα των τελευταίων εβδομάδων, υπήρχε ένας τόνος απόγνωσης στη σκουριασμένη απ' τα πολλά Marlboro φωνή του. Είχε μπλέξει, έλεγε ο Τομ Σομπζόκοφ στον παλιό του φίλο Τζον Γκρουντζ από την άλλη άκρη της τηλεφωνικής γραμμής. Ο Γκρουντζ ακόμα δεν μπορούσε να πολυκαταλάβει το λόγο. Οι λέξεις ξεπηδούσαν με τέτοια ορμή απ' το στόμα του φίλου του με τη βαριά σλάβικη προφορά, που με δυσκολία μπορούσε να παρακολουθήσει την ασθματική του αφήγηση.

Ο γέρος έλεγε πως κάποιοι τρελοί πρόσφυγες απ' τη χώρα καταγωγής του είχαν βάλει σκοπό να τον καταστρέψουν. Ανέφερε κάτι για συκοφαντικά δημοσιεύματα στην εφημερίδα. Ένα μέλος του Κογκρέσου, μια γυναίκα αποφασισμένη για όλα, είχε επίσης κάποιου είδους ανάμειξη. Και άκουσε σωστά; Ο Τομ, ο παλιός του φίλος, είτε μάλιστα κάτι για ναζιστικά εγκλήματα πολέμου;

Μίλα πιο αργά, ηρέμησε, τον προέτρεψε ο Γκρουντζ. Ό,τι κι αν συμβαίνει, θα το αντιμετωπίσουμε. Ο καθησυχαστικός του τόνος δεν έφερε κανένα απολύτως αποτέλεσμα.

Δεν καταλαβαίνεις. Η ζωή μου βρίσκεται σε κίνδυνο.

Έτσι ήταν πάντα ο Σομπζόκοφ. Έμοιαζε να βρίσκεται μονίμως μπλεγμένος σε κάποιου είδους δράμα, ήταν πάντα μέσα στην ίντριγκα. Όπως ανέφεραν όλες οι μυστικές ψυχο-

λογικές του αξιολογήσεις, ήταν ένας άνθρωπος τολμηρός και παθιασμένος, είχε το «προφίλ του ηγέτη που φέρνει εις πέρας ό,τι αναλαμβάνει», αλλά ταυτόχρονα ήταν ασταθής και ραδιούργος: «ξέρει πώς να χειραγωγεί τους ανθρώπους γύρω του με επιδεξιότητα». Η εκρηκτική προσωπικότητά του τον έκανε ανέκαθεν να ξεχωρίζει, από τότε που τον ήξερε ο Γκρουντζ. Μήπως όμως ο παλιός του φίλος, που ακόμα παραληρούσε στο τηλέφωνο για τους Ναζί και τις κυβερνητικές έρευνες, είχε αρχίσει να γίνεται και παρανοϊκός;

Οι ζωές των δύο αντρών ήταν κάποτε αξεδιάλυτα μπλεγμένες μεταξύ τους: τα τελευταία όμως χρόνια είχαν χαθεί. Λίγες μέρες νωρίτερα, μέσω ενός μεσάζοντα ήρθε αυτό το κρυπτογραφημένο μήνυμα στον Γκρουντζ: κάποιος ονόματι Σομπζόκοφ τον έψαχνε. Του ζητούσε να τον πάρει τηλέφωνο όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Ακουγόταν επείγον.

Ο Τομ Σομπζόκοφ; Τον έψαχνε; Είχαν περάσει πολλά χρόνια —δεκαπέντε, μπορεί και είκοσι— από την τελευταία φορά που είχαν μιλήσει. Τι μπορεί να ήθελε μετά από τόσο καιρό;

Ο Σομπζόκοφ, πολυμήχανος όπως πάντα, ήρθε σ' επαφή μ' ένα φίλο του στη Γερουσία για να βρει το μη καταχωρισμένο στους καταλόγους τηλέφωνο του Γκρουντζ και να του στείλει το μήνυμα. Αυτό δεν ήταν όσο εύκολο ακούγεται, γιατί ο Γκρουντζ είχε τον τρόπο να κρύβει τα ίχνη του. Στο κάτω κάτω της γραφής, ήταν κατάσκοπος της CIA.

Αλλά και ο Σομπζόκοφ κάτι ήξερε από κατασκοπεία. Έτσι γνώριζε και τον Γκρουντζ, αφού είχε κι αυτός κάποτε διατελέσει πράκτορας της CIA, χωρίς μεγάλη επιτυχία βέβαια, όμως αυτό δεν είχε τώρα σημασία. Ο Γκρουντζ ήταν ο σύνδεσμός του, ο «χειριστής» του στη Μέση Ανατολή είκοσι χρόνια νωρίτερα, τη δεκαετία του 1950, τότε που συνέλεγαν πληροφορίες για τους Σοβιετικούς, την τρελή εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Η βασική δουλειά του Σομπζόκοφ ήταν να στρατολογήει Ρώσους εμιγκρέδες, φανατικούς αντι-

κομμουνιστές –ανθρώπους σαν τον ίδιο δηλαδή– που θα ήταν πρόθυμοι να κατασκοπεύσουν την παλιά τους πατρίδα για λογαριασμό της Αμερικής. Ήταν πάντα στο τσακ να προσηλυτίσει τον επόμενο μεγάλο Ρώσο πράκτορα, ή τουλάχιστον έτσι ισχυριζόταν. Εκεί στη Μέση Ανατολή είναι που του κόλλησε και το κωδικό όνομα «Νόστριλ» (Ρουθούνη), μια όχι και τόσο κολακευτική αναφορά στην τεράστια, γαμψή του μύτη. Άγνωστο αν τον ενοχλούσε το νέο του όνομα: δεν έδειξε ποτέ κάτι τέτοιο. Αγαπούσε αυτή τη δουλειά, την ατέλειωτη ίντριγκα της κατασκοπείας. Του άρεσε επίσης να καυχιέται για τα «γαλόνια» της υπηρεσίας σε φίλους και γνωστούς, απερίσκεπτα – όχι και τόσο έξυπνη συνήθεια για έναν κατάσκοπο. Ως ανώτερός του, ο Γκρουντζ έπρεπε συχνά να μαζεύει τις κάθε είδους αδιακρισίες και «βρομιές» που άφηνε πίσω του ο Νόστριλ στα μακρινά εκείνα μέρη.

Τώρα, τόσα χρόνια μετά, ένας μανιασμένος Σομπζόκοφ διεμήνυε –και μάλιστα μέσω ενός γερουσιαστή– πως έψαχνε τον Γκρουντζ. Όχι, μην του δώσετε το τηλέφωνό μου, είπε ο Γκρουντζ στο γραφείο του γερουσιαστή. Θα επικοινωνήσω εγώ μαζί του.

Ό,τι κι αν συνέβαινε, ο Γκρουντζ πολύ φοβόταν πως δεν ήταν για καλό.

Σήκωσε το ακουστικό και σχημάτισε ένα νούμερο με κωδικό περιοχής που ξεκινούσε από 201: Βόρειο Νιου Τζέρσι, εκεί όπου, αν θυμόταν καλά, είχε εγκατασταθεί ο Σομπζόκοφ όταν εγκατέλειψε την Ευρώπη μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ένας ακόμη πρόσφυγας μέσα σ' αυτό το ατέλειωτο κοπάδι από ξεριζωμένους ανθρώπους.

Παρά τα τόσα χρόνια που είχαν να μιλήσουν, δεν έχασαν το χρόνο τους σε φιλοφρονήσεις. Ο Σομπζόκοφ χρειαζόταν βοήθεια, και τη χρειαζόταν τώρα, είπε στον Γκρουντζ. Η ζωή του, αυτή η αμερικάνικη ζωή που με τόσο κόπο είχε χτίσει για τον ίδιο, τη γυναίκα του και τα πέντε του παιδιά

στη φτωχική πόλη του Πάτερσον, στο Νιου Τζέρσι, κατέρρεε. Μέσα σ' έναν καταιγισμό από γεγονότα που ακούγονταν τρελά, ο Γηρουντζ κατάφερε τελικά να ενώσει τα κομμάτια του παζλ και να εκτιμήσει απόλυτα τον πανικό του φίλου του.

Μπορεί και να μην ήταν τόσο παρανοϊκός τελικά. Κάποιοι ήταν όντως στο κατόπι του.

Πρώτα ξεκίνησαν οι ψίθυροι. Επί χρόνια, ένα τσούρμο μετανάστες, συμπατριώτες του Σομπζόκοφ που έφυγαν κι αυτοί από το δύσβατο δυτικό μέτωπο του Βόρειου Καουκάσου, μεταξύ Μαύρης Θάλασσας και Κασπίας, διέδιδαν διάφορες κακόβουλες φήμες, είπε. Έφτυνε κυριολεκτικά τις λέξεις. Προφανώς τον ζήλευαν, ζήλευαν τις στενές επαφές που είχε χτίσει με επιφανή στελέχη των Δημοκρατικών, ζήλευαν τη διοικητική θέση που είχε εξασφαλίσει σ' αυτή την κομητεία του Νιου Τζέρσι, ζήλευαν την καλή φήμη που είχε αποκτήσει μέσα στην κοινότητα των προσφύγων, τον ηγετικό του ρόλο, τη δύναμή του να λύνει τα προβλήματα των άλλων. Όταν έμπαινε κάπου, οι άνθρωποι σηκώνονταν όρθιοι από σεβασμό. Ήταν ένας άντρας με εκτόπισμα, είχε επιρροή, και οι αντίπαλοί του στο Νιου Τζέρσι προφανώς τον εχθρεύονταν λόγω αυτού.

Και τώρα ο φθόνος τους είχε ξεπεράσει κάθε όριο. Τι εξοργιστικά πράγματα έλεγαν εναντίον του! Ότι τότε, στην παλιά πατρίδα, είχε γίνει το πρωτοπαλίκαρο, το πιστό σκυλί των Γερμανών στο χωριό του, μετά την εισβολή του Χίτλερ το 1942. Ότι πρόδωσε τους δικούς του ανθρώπους. Ότι φόρεσε την αποτρόπαιη στολή των Βάφεν SS. Ότι οδήγησε τα περιπλανώμενα τάγματα ασφαλείας του Γ' Ράιχ στη συστηματική εξολόθρευση Εβραίων και κομμουνιστών της περιοχής του.

Ότι ήταν, με λίγα λόγια, Ναζί.

Ψηλός, ξερακιανός, μ' ένα παχύ μουστάκι, σκούρο δέρμα και πρόσωπο όμορφο που θα μπορούσε ν' ανήκει σε διάφορες εθνότητες, ο Σομπζόκοφ είχε αλλάξει πολλά ονόματα και ταυτότητες μετά τον πόλεμο: το πραγματικό του όνομα,

Τσερίμ Σομπζόκοφ, ή Τομ, όπως τον αποκαλούσαν οι ντόπιοι πολιτικοί που τον συναναστρέφονταν· Σεργκέι Ζαρέβιτς ή Κερίμ Λαφσόκα, όπως αναφερόταν σε κάποια επίσημα έγγραφα· το πολύ πιο συμβατικό ψευδώνυμο Κένεθ Ντέσνιου που χρησιμοποιούσε σε υπερατλαντικές αποστολές· και, φυσικά, Νόστριλ, το κωδικό του όνομα στα αρχεία της CIA.

Οι κατήγοροί του από την παλιά του χώρα τον ήξεραν και μ' ένα άλλο όνομα: ο *Φύρερ του Βόρειου Καυκάσου*, έτσι τον έλεγαν μερικοί.

Συκοφαντίες του χειρίστου είδους, επέμενε ο γέρος. Στην αρχή προσπάθησε να το αγνοήσει, το αντιμετώπισε σαν ένα ακόμη φαρμακερό κουτσομπολιό της κοινότητας των μεταναστών. Με παρόμοιο τρόπο δεν είχαν αποπειραθεί να σπλώσουν οι κομμουνιστές το όνομα δεκάδων καλών Αμερικανών μετά τη λήξη του πολέμου, τίμιων κι αξιοσέβαστων ανθρώπων όπως ο ίδιος; Επρόκειτο για αδέκαστους πολίτες που, όπως κι αυτός, υπηρετούσαν τη νέα τους πατρίδα με κάθε τρόπο και παρ' όλ' αυτά κατηγορούνταν ότι ήταν Ναζί: Γερμανούς πυραυλικούς επιστήμονες στην Αλαμπάμα, γιατρούς στο Σαν Αντόνιο, έναν επιτυχημένο επιχειρηματία στη Βόρεια Καλιφόρνια, έναν ολυμπιακό προπονητή στο Σαν Ντιέγκο, έναν αρχιτέκτονα στη Φιλαδέλφεια, ακόμα κι έναν επιφανή επίσκοπο στο Μίτσιγκαν.

Όλοι αθώοι, όπως κι ο ίδιος. Όλοι θύματα συκοφαντίας, έλεγε ο Σομπζόκοφ σε όποιον καθόταν ν' ακούσει.

Το κοινό είχε σε μεγάλο βαθμό ξεχάσει την όλη ιστορία. Τουλάχιστον ως προς αυτό ο Σομπζόκοφ ήταν ευχαριστημένος. Ακόμα και τα ισχυρά πρόσωπα στ' αυτιά των οποίων έφτασαν οι ψίθυροι—στο FBI, στην Υπηρεσία Μετανάστευσης και Πολιτογράφησης (INS), στον κάθε γερουσιαστή—επεδείκνυαν μια ευλογημένη αδιαφορία. Ήταν άγρια τα χρόνια του πολέμου και οτιδήποτε κι αν είχε συμβεί ανήκε πια στο παρελθόν. Κανέναν δεν τον ένοιαζε πραγματικά, δόξα τω Θεώ.

Κι όμως, με κάποιον περίεργο τρόπο, τρεις δεκαετίες μετά τον πόλεμο, το μυστικό του παρελθόν άρχιζε πάλι να βγαίνει στην επιφάνεια. Ξεκίνησε από φήμη και σύντομα έγινε είδηση στα νέα, με τη μικρή τοπική εφημερίδα να κυκλοφορεί με κάποια ρεπορτάζ σχετικά με τις κατηγορίες εναντίον του. Τηλεοπτικοί παραγωγοί και παρουσιαστές έδωσαν συνέχεια στα υπονοούμενα. Ο Σομπζόκοφ σκέφτηκε πως ο αντίπαλός του, αυτό το κάθαρμα ο δρ. Τζάγουαντ Ίντρις, αυτός ο άθλιος ψεύτης που θα ήθελε να είναι στη θέση του, που πίστευε πως αυτός ήταν ο πραγματικός ηγέτης της κοινότητας των μεταναστών στο Νιου Τζέρσι, θα είχε ανοίξει πάλι το μεγάλο στόμα του διασπείροντας αυτές τις εξοργιστικές φήμες περί ναζισμού. Θα μπορούσε ίσως να τον μηνύσει.

Και σαν να μην έφταναν όλ' αυτά, λίγες μέρες νωρίτερα το όνομα του Σομπζόκοφ φιγουράριζε σ' ένα ρεπορτάζ των *New York Times*, σε μια λίστα με πάνω από τριάντα ύποπτους Ναζί που κατά τα φαινόμενα ζούσαν ήσυχα κι ωραία στην Αμερική, εντελώς αποκομμένοι από το καλά κρυμμένο παρελθόν τους. Το αξιοσέβαστο όνομα του Τομ Σομπζόκοφ στους *New York Times*! Να τον αποκαλούν Ναζί! Οι αξιωματούχοι της Υπηρεσίας Μετανάστευσης, κάτω από την πίεση και τις κατηγορίες ότι δεν έχουν κάνει τίποτα για να ξετρυπώσουν τους υποτιθέμενους εγκληματίες πολέμου που κρύβονταν στις Ηνωμένες Πολιτείες, έδωσαν απρόθυμα τη λίστα σε μια ενοχλητική αντιπρόσωπο του Κογκρέσου από τη Νέα Υόρκη, την Ελίζαμπεθ Χόλτσμαν. Εβραία, φυσικά. Ο Σομπζόκοφ δεν εμπιστευόταν τους Εβραίους. Το είχε εξομολογηθεί πριν από χρόνια στη CIA· ο Σομπζόκοφ «θα το θεωρούσε εξευτελισμό να δουλέψει για έναν Εβραίο», έλεγε ένα σημείωμα στο φάκελό του. Γώρα αυτή η Χόλτσμαν ζητούσε να κινητοποιηθούν οι υπεύθυνοι και του είχε κάνει τη ζωή μαρτύριο. Έτρεμε καθώς εξιστορούσε στον παλιό του φίλο Γκρουντζ όλες τις κατηγορίες που του αποδίδονταν.

Συζητούσαν να του αφαιρέσουν την υπηκοότητα και να τον στείλουν πίσω στη Ρωσία – πίσω στους μισητούς κομμουνιστές που είχαν επικρατήσει στη γη των προγόνων του. Τι θα μπορούσε να πάει χειρότερα; Και τώρα, όπως είχε μάθει από τους φίλους του στο τοπικό αστυνομικό τμήμα, Εβραίοι ακτιβιστές σχεδίαζαν να οργανώσουν πικετοφορίες έξω από το σπίτι του. Οι πολιτικοί του προϊστάμενοι στην κομητεία Πασάικ ήδη απειλούσαν να τον απομακρύνουν από τη δουλειά του. Φοβούνταν το πολιτικό κόστος. Δειλοί, όλοι τους. Και αγάριστοι, δεν εκτιμούσαν καθόλου όλες τις ψήφους που τους είχε εξασφαλίσει με την επιρροή που είχε στην κοινότητα των μεταναστών.

Απειλούσαν τη ζωή του, είπε στον Γκρουντζ. *Είμαι ένας υποδειγματικός Αμερικανός πολίτης. Δεν έχω κάνει τίποτα κακό. Πολέμησα τους κομμουνιστές. Υπηρέτησα την πατρίδα μου, ήμουν πιστός σ' εσένα – και στη CIA. Λες και ήθελε να διαλύσει κάθε αμφιβολία για την προσφορά του ως κατασκόπου, ο Σομπζόκοφ ανέφερε με τρόπο δυσόιωνα το μυστικό φάκελο που είχε κρατήσει από τα χρόνια που εργάστηκε με αφοσίωση για τη CIA. Υπήρχαν ντοκουμέντα, ανέφερε και μάλιστα πολλά.*

Μείνε για λίγο στην αφάνεια, τον συμβούλεψε ο Γκρουντζ. Μην πεις τίποτα σε κανέναν, αυτό θα κάνει τα πράγματα χειρότερα. Και σε καμία περίπτωση μην αναφέρεις το παραμικρό για την προϋπηρεσία σου στη CIA. Σύντομα ο θόρυβος θα κοπάσει.

Ό,τι κι αν του έλεγε για να τον καθησυχάσει, ο ίδιος ο Γκρουντζ δεν ήταν και τόσο σίγουρος.

Εγκατεστημένος στα κεντρικά γραφεία της CIA έξω από την Ουάσιγκτον, ήξερε πως έπρεπε να ενημερώσει τους ανωτέρους του σχετικά με την ανησυχητική συζήτηση που είχε με τον πρώην κατάσκοπο. Χωρίς αμφιβολία,

θα προσπαθούσαν να ξεδιαλύνουν με τους υψηλόβαθμους αξιωματούχους από το Υπουργείο Δικαιοσύνης αν υπήρχε περίπτωση να «πάρει η μπάλα» και τη CIA. Θα χρειαζόταν ίσως και η συνδρομή της Υπηρεσίας Μετανάστευσης. Στο κάτω κάτω, ήταν θέμα εθνικής ασφάλειας.

Τις επόμενες μέρες ο Γκρουντζ ζαναμίλησε δύο φορές με τον Σομπζόκοφ. Άλλο ένα άρθρο είχε κυκλοφορήσει στον Τύπο αποκαλώντας τον Ναζί, του είπε. Ήταν όλο και πιο εκτεθειμένος στην αρνητική δημοσιότητα.

Ο Γκρουντζ στρώθηκε να ειδοποιήσει τ' αφεντικά του.

Η CIA αντιμετωπίζει ένα «σοβαρό θέμα», έγραψε σ' ένα μακροσκελές σημείωμα, ενημερώνοντάς τους για το τι συμβαίνει στο Νιου Τζέρσι. «Ο Σομπζόκοφ τηρεί στάση εξαγριωμένου αθώου (κάτι που έχει μάθει να κάνει με αρκετή πειστικότητα) κι έχει αποπειραθεί αρκετές φορές ν' αποκαλύψει τη φύση και την πηγή των διαφόρων κατηγοριών».

Τα καλά νέα ήταν ότι τουλάχιστον μέχρι τώρα ο Σομπζόκοφ ζητούσε απλώς «καθοδήγηση» και τίποτα παραπάνω. Αλλά για να προστατευτεί, ο πρώην κατάσκοπος θα μπορούσε ενδεχομένως να «χρησιμοποιήσει κάποιους από τους άσους που κρύβει στο μανίκι του. Και συγκεκριμένα, τα ντοκουμέντα των παράνομων δραστηριοτήτων του με τη μια ή την άλλη μυστική υπηρεσία της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών».

Εκτός από τη CIA, αυτές οι «άλλες υπηρεσίες» ήταν η εξής μία: το FBI. Ο Σομπζόκοφ είχε συνεργαστεί και με τους μυστικούς πράκτορες του FBI ως πληροφοριοδότης. Είχε προσφέρει αμέτρητες φορές στους ερευνητές διάφορες πληροφορίες για ανθρώπους που μπορεί να υπήρχε η υποψία πως ήταν κομμουνιστές, απλώνοντας κυρίως τα πλοκάμια του στην κοινότητα των μεταναστών. Ο ίδιος ο επικεφαλής του FBI, ο Τζέι Έντγκαρ Χούβερ, τον είχε προτείνει γι' αυτή τη δουλειά. Ο Σομπζόκοφ ήταν ένας κυνηγός κομμουνιστικών κεφαλών, και μάλιστα από τους πολύ

παθιασμένους. Αν υπήρχαν συμπαθούντες του σοβιετικού καθεστώτος στο Νιου Τζέρσι, θα έκανε ό,τι μπορούσε για να τους εντοπίσει. Όλοι ήταν πιθανοί ύποπτοι. Λίγα χρόνια νωρίτερα, το 1971, ο Σομπζόκοφ είχε αναφέρει στον ανώτερό του στο FBI πως ένα δωδεκάχρονο αγόρι εξέφρασε μια αόριστη επιθυμία να επισκεφθεί κάποτε τη Ρωσία και ν' αναζητήσει τις ρίζες της οικογένειάς του στον Καύκασο. Ο Σομπζόκοφ σκέφτηκε πως το αγόρι θα μπορούσε να είναι επιρρεπές στην κομμουνιστική προπαγάνδα και συμβούλευσε το FBI να το έχει στο νου του. Η μυστική υπηρεσία άνοιξε αμέσως ένα φάκελο στο όνομα του παιδιού.

Τώρα που είχε έρθει στο προσκήνιο το δικό του όνομα, ο Σομπζόκοφ δεν θα δίσταζε να τα πει όλα. Για να προστατευτεί από τη ρετσινιά του Ναζί ήταν ικανός να αντεπιτεθεί, εκβιάζοντας ολόκληρο το μηχανισμό των μυστικών υπηρεσιών της Ουάσιγκτον.

Ο Γκρουντζ ήταν ανήσυχος. Σχεδόν έβλεπε τα πρωτοσέλιδα: *Οι σχέσεις της CIA με πρωτοπαλίκαρο των Ναζί*. Το τελευταίο πράγμα που χρειαζόταν η υπηρεσία ήταν μια τέτοιου είδους έρευνα, πόσο μάλλον όταν τους τελευταίους μήνες είχε βγει στην επιφάνεια η βρόμικη ανάμειξη της σε πολιτικές δολοφονίες στο εξωτερικό, η παράνομη παρακωλούθηση ακτιβιστών που ήταν κατά του πολέμου στο Βιετνάμ και η συμμετοχή του προέδρου Νίξον στο σκάνδαλο Γουότεργκέϊτ. Και τώρα να της φόρτωναν και τη σχέση της με έναν Ναζί; Μόνο αυτό έλειπε.

Ο Γκρουντζ ανέλυσε όλες τις πιθανές συνέπειες για τη CIA αν ο Σομπζόκοφ δημοσιοποιούσε την ιστορία του. «Αν, προκειμένου να υπερασπιστεί τον εαυτό του», έγραψε ο πράκτορας στους ανωτέρους του, «έφερε στην επιφάνεια το γεγονός πως είχε δουλέψει για τη CIA και δεδομένου του έντονου ενδιαφέροντος των μέσων ενημέρωσης για τη μυστική υπηρεσία σ' αυτή τη φάση, είναι πολύ πιθανόν

τόσο η διψασμένη για ψήφους αντιπρόσωπος του Κογκρέσου από τη Νέα Υόρκη όσο και ο κάθε διψασμένος για το βραβείο Πούλιτζερ ρεπόρτερ να εστιάσουν στην ιστορία και να βγάλουν απ' αυτήν όσο περισσότερο ζουμί μπορέσουν».

Πόσο εκτεθειμένη ήταν η CIA; Ο Γκρουντζ δεν ήταν βέβαιος. Ο φάκελος του Σομπζόκοφ από τη δεκαετία του 1950 είχε μυστηριωδώς εξαφανιστεί, όπως έμαθε αφού έκανε κάποια τηλεφωνήματα. Ακόμα και το ευφάνταστο κωδικό όνομα («Νόστριλ») είχε με κάποιον τρόπο αλλάξει. Όλα αυτά ήταν πολύ περίεργα.

Ένα πράγμα ήταν βέβαιο: η CIA δεν ήθελε να έχει καμία απολύτως σχέση με τον Σομπζόκοφ. Τέσσερις μέρες μετά τα πρώτα τηλεφωνήματα, ο Γκρουντζ έλαβε τις ακόλουθες εντολές από τους δικηγόρους της CIA: ο Σομπζόκοφ μπορεί να προσλάβει ο ίδιος ένα δικηγόρο ή να επιλέξει μόνος του τον τρόπο με τον οποίο θα αντιδράσει, είπαν, αλλά η CIA δεν πρόκειται να εμπλακεί. Ο Νόστριλ έπρεπε να τα βγάλει πέρα μόνος του.

Ο Σομπζόκοφ ήταν λοιπόν στην πραγματικότητα Ναζί εγκληματίας πολέμου, όπως τον κατηγορούσαν οι γείτονές του; Ο Γκρουντζ αδυνατούσε να απαντήσει στους ανωτέρους του στη CIA σ' αυτό το βασικό ερώτημα. Οποιαδήποτε σχετική λεπτομέρεια μπορούσε να ανασυρθεί —μέσα από τα αρχεία της μεγαλύτερης υπηρεσίας πληροφοριών της Αμερικής μετά από τόσα χρόνια ελέγχων, όλα τα τεστ αλήθειας και οι ψυχολογικές αξιολογήσεις για τον αντικομμουνιστή κατάσκοπό της— παρέμενε κρυμμένη στο σκοτάδι ή είχε ολοκληρωτικά καταστραφεί. Το αν ο Σομπζόκοφ ήταν ένα τέρας ή ένας οσιομάρτυρας, λίγο ένοιαζε εκείνη τη στιγμή τον Γκρουντζ. Το πιο επείγον τώρα ήταν να αποσιωπηθεί η όλη ιστορία.

Η κατάσταση θα μπορούσε να εξελιχθεί σε φιάσκο, συνειδητοποίησε ο Γκρουντζ. Τεράστιο φιάσκο.

1.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΕΚΤΟΠΙΣΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΦΕΡΕΝΒΑΛΝΤ,
ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΝΑΧΟ / Άνοιξη του 1945

Ενώ οι Ναζί αποσύρονταν άτακτα, τα θύματά τους αφέθη-
καν πίσω να υποφέρουν.

Κι αυτοί ήταν οι «τυχεροί»: οι εκατοντάδες χιλιάδες σκλαβωμένοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, Εβραίοι, καθολικοί, ομοφυλόφιλοι, Μάρτυρες του Ιεχωβά, κομμουνιστές, Ρομά και λοιπά «παράσιτα», ήταν αυτοί που με κάποιον τρόπο κατάφεραν να επιβιώσουν από τη συστηματική εξόντωση της χιτλερικής μηχανής του θανάτου. Κι όμως, ακόμα και μετά την ήττα της Γερμανίας, οι επιζώντες παρέμεναν φυλακισμένοι για μήνες στα ίδια στρατόπεδα όπου τους είχαν αφήσει να σαπίζουν οι Ναζί.

Τα ονόματα των δεσμοφυλάκων τους είχαν αλλάξει και οι σκουρόχρωμες ναζιστικές σβάστικες είχαν αντικατασταθεί από τις ζωηρόχρωμες σημαίες των Συμμάχων, τις σημαίες των νικητών που κυμάτιζαν τώρα πάνω από τα στρατόπεδα, αλλά τα συρματοπλέγματα και οι οπλισμένοι φρουροί ήταν ακόμα εκεί, κρατώντας τους δέσμιους. Παρέμεναν σ' αυτό το μεταπολεμικό καθαρτήριο, υπό απάνθρωπες συνθήκες, παρόμοιες μ' εκείνες που υφίσταντο από τους Ναζί, όπως τις χαρακτήρησε ένας υψηλόβαθμος απεσταλμένος του προέδρου Τρούμαν.

Ο Γιάκομπ Μπίμπερ, Εβραίος επιζών της ναζιστικής εθνοκάθαρσης στην Ουκρανία, ήταν ένας από τους πολλούς έγκλειστους στο προσωρινό αμερικανικό Στρατόπεδο

Εκτοπισμένων του Φέρενβαλντ. «Νιώθαμε σαν ανεπιθύμητα σκουπίδια», έγραφε ο Μπίμπερ για την αιχμαλωσία του. «Ανθρώπινα σκουπίδια που οι κυβερνήσεις όλων των κρατών θα προτιμούσαν με κάποιον τρόπο να εξαφανιστούν».

Οι συνθήκες που είχαν να αντιμετωπίσουν οι επιζώντες στα συμμαχικά Στρατόπεδα Εκτοπισμένων μετά την ήττα της Γερμανίας εκείνη τη μοιραία άνοιξη του 1945 ήταν εξωφρενικές από μόνες τους. Αυτό που έκανε την αιχμαλωσία τους ακόμα πιο αβάσταχτη ήταν το γεγονός πως την ίδια περίοδο οι Ναζί βασανιστές τους διασκορπίζονταν στους πέντε ανέμους. Χωρίς πολλά εμπόδια στο δρόμο τους, χιλιάδες συνεργάτες του Χίτλερ κατευθύνονταν προς την Αμερική, με τη βίτσα στο χέρι, για ν' αρχίσουν εκ νέου τη ζωή τους. Η φυγή των Ναζί, σε αντιδιαστολή με τη φριχτή αντιμετώπιση των επιζώντων από τους Συμμάχους και απελευθερωτές τους, ήταν η τελευταία πράξη του δράματος μετά τον απόλυτο εξευτελισμό που είχαν υποστεί.

Η τραγική ειρωνεία συνοψιζόταν στα εξής απλά μαθηματικά: για κάθε Ναζί που κατάφερε να αποσπάσει το χρυσό εισιτήριο που θα του εξασφάλιζε τη διαφυγή από την Ευρώπη και την είσοδο στην Αμερική, ένας «εκτοπισμένος» στα στρατόπεδα των Συμμάχων έχανε την ευκαιρία να φύγει στη θέση του. Οι βίτzes για την Αμερική, ιδιαίτερα τους πρώτους μήνες και τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο, ήταν μετρημένες και πολύτιμες. Πάνω από επτά εκατομμύρια άνθρωποι στην Ευρώπη είχαν μείνει χωρίς πατρίδα και παρά τις εκκλήσεις για το άνοιγμα των συνόρων στην Αμερική, μόνο σαράντα χιλιάδες έγιναν δεκτοί τα τρία πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο. Οι αιτήσεις για βίτzes των επιζώντων του Ολοκαυτώματος που ήταν στοιβαγμένοι στα συμμαχικά Στρατόπεδα Εκτοπισμένων απορρίπτο-

νταν μαζικά λόγω του πάντα κραταιού αντισημιτισμού. Και ταυτόχρονα, συνεργάτες των Ναζί, ακόμα και μέλη των SS κατά τη διάρκεια των διωγμών επί Χίτλερ, αυτοί οι ίδιοι που με περηφάνια φόρεσαν τη στολή των Ναζί, κατάφεραν να εισέλθουν στις Ηνωμένες Πολιτείες ως «πρόσφυγες πολέμου».

Χιλιάδες Ναζί τρύπωσαν στη χώρα μόνοι τους, ξεγελώντας με ευκολία τον αμερικανικό μεταναστευτικό έλεγχο. Εκατοντάδες άλλοι όμως είχαν ως αρωγούς υψηλόβαθμους αξιωματούχους του στρατού και των μυστικών υπηρεσιών στο Πεντάγωνο, στη CIA και σε άλλες υπηρεσίες, που πίστευαν πως οι νεοαφιχθέντες, παρά τις ολοφάνερές σχέσεις τους με τους Ναζί, ή ακόμα και χάρη σ' αυτές, θα μπορούσαν να τους συνδράμουν στον πόλεμο εναντίον της σοβιετικής απειλής. Κανείς δεν μισούσε τους Σοβιετικούς περισσότερο από τους Ναζί, όπως έλεγαν οι αξιωματούχοι στην Ουάσιγκτον που σκόπευαν να εκμεταλλευτούν αυτή την έχθρα προς όφελός τους.

Έτσι, οι Ηνωμένες Πολιτείες έγιναν η νέα πατρίδα ανθρώπων όπως ο Γιάκομπ Ράιμερ, ο Ουκρανός που εγκαταστάθηκε στο Κούνινς κι έβγαζε άνετα το ψωμί του πουλώντας τηγανητά πατατάκια στο εστιατόριο που άνοιξε. Όταν ήρθε στην Αμερική το 1952, παρουσιάστηκε ως Γερμανός αιχμάλωτος πολέμου που κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου απασχολούνταν σε μια δουλειά γραφείου. Άφησε όμως έξω από το επίσημο «βιογραφικό» του τις πιο σκοτεινές πλευρές της θητείας του την εποχή εκείνη: τότε που οργάνωνε επιδρομές στα εβραϊκά χωριά ως παρασημοφορημένος Ναζί αξιωματικός ή τότε που εκπαιδευε Ναζί για να γίνουν δεσμοφύλακες στο Τράβνικ. Οι Αμερικανοί αξιωματούχοι της Υπηρεσίας Μετανάστευσης δεν τον πίεσαν να τους πει τι ακριβώς έκανε στη διάρκεια του πολέμου κι αυτός δεν είχε κανένα λόγο να τους τα πει οικειοθελώς.

Απέσπασε τη βίτσα χωρίς μεγάλο κόπο, την ίδια ώρα που οι επιζώντες του Ολοκαυτώματος στην Ευρώπη δυσκολεύονταν να βρουν κάποιο μέρος να τους δεχτεί. Όπως είπε κάποιος Αμερικανός εισαγγελέας σ' ένα δικαστή δεκαετίες αργότερα: «Δεν είχε καν το δικαίωμα να μεταναστεύσει στην Αμερική... Υπήρχε τότε ένας περιορισμένος αριθμός από διαθέσιμες βίτσες και ο κύριος Ράιμερ απέσπασε τη δική του από κάποιο πραγματικό θύμα του πολέμου».

Κι έτσι, έχοντας ξεπλύνει από τις προσωπικές τους ιστορίες τη φρίκη από μέρη σαν τη Βαρσοβία, το Τράβνικ και το Άουσβιτς, ο Ράιμερ και χιλιάδες άλλοι σαν αυτόν μπόρεσαν να μεταμορφωθούν στον τύπο του πρόσφυγα πολέμου που με προθυμία η Αμερική θα καλωσόριζε στους κόλπους της. Είχαν γίνει Αμερικανοί.

Οι Σύμμαχοι είχαν κυκλώσει τον Χίτλερ απ' όλες τις πλευρές εκείνους τους πρώτους μήνες του 1945: οι Ρώσοι από τα ανατολικά, οι Άγγλοι και οι Αμερικανοί από τα δυτικά. Οι συμμαχικές δυνάμεις ανακάλυπταν σταδιακά τις σκηνές φρίκης και τρέλας στα στρατόπεδα συγκέντρωσης που είχαν εγκαταλείψει οι Ναζί καθώς αποσύρονταν. Μέσα στα στρατόπεδα παρέμεναν δεκάδες χιλιάδες επιζώντες, δίπλα σε σωρούς από άταφα πτώματα. Δεκαετίες αργότερα, βλέπουμε με τα μάτια της φαντασίας μας την ανθρωπότητα ν' αγκαλιάζει τους επιζώντες: τις σιδερόφρακτες πύλες των στρατοπέδων ν' ανοίγουν με την άφιξη των Συμμάχων και ορδές από σκελετωμένα θύματα να πέφτουν στην αγκαλιά ενός κόσμου που θα ξεχειλίσει ταυτόχρονα από σοκ, ενοχή και χαρά για τη σωτηρία τους. Ήταν επιτέλους ελεύθεροι, ελεύθεροι σαν εγκλωβισμένοι ανθρακωρύχοι που διασώζονται από μια φραγμένη υπόγεια σήραγγα, ελεύθεροι σαν τον αθώο που φυλακίστηκε άδικα κι αφήνει επιτέλους πίσω

του τα σίδερα της φυλακής. Φανταζόμαστε ζεστά γεύματα, λουτρά κι απαλά σκεπάσματα, γιατρούς να τους φροντίζουν.

Η πραγματικότητα ήταν πολύ πιο ζοφερή.

Χιλιάδες επιζώντες παρέμειναν στα συμμαχικά Στρατόπεδα Εκτοπισμένων. Κάποιοι δεν έφυγαν επί μήνες, κάποιοι επί χρόνια, κάποιοι δεν έφυγαν ποτέ. Χιλιάδες πέθαναν από αρρώστιες και υποσιτισμό ακόμα και μετά την ήττα του Χίτλερ. Στο Νταχάου, στο Μπέργκεν-Μπέλσεν και σε δεκάδες Στρατόπεδα Εκτοπισμένων, άνθρωποι παρέμειναν έγκλειστοι πίσω από τα τείχη που είχαν υψώσει οι άντρες του Χίτλερ. Οι επιζώντες ζούσαν ακόμη περικυκλωμένοι από την αποφορά του θανάτου και της φρίκης, και οι συμμαχικές δυνάμεις, υπό την ηγεσία του στρατηγού Ντουάιτ Αϊζενχάουερ, αντί να τους απελευθερώσουν, δεν τους άφηναν να φύγουν. Η παγκόσμια κοινότητα δεν ήξερε τι να τους κάνει.

Συνωστισμένοι και υποσιτισμένοι, οι επιζώντες φορούσαν ακόμη την ίδια ριγέ στολή των στρατοπέδων συγκέντρωσης, τη στολή που είχε γίνει το μισητό σύμβολο της ναζιστικής θηριωδίας. Σε κάποια Στρατόπεδα Εκτοπισμένων, τα ράντζα τους ήταν τοποθετημένα δίπλα σ' αυτά των Γερμανών αιχμαλώτων πολέμου – εκείνων που μόλις λίγους μήνες πριν ήταν οι βασανιστές τους. Ακόμα χειρότερα, κάποιοι από τους φυλακισμένους Ναζί, αν και ηττημένοι, βρέθηκαν να εποπτεύουν τους Εβραίους συγκρατούμενους τους στα Στρατόπεδα Εκτοπισμένων. Οι Σύμμαχοι αντιμετώπιζαν τους αιχμαλωτισμένους Εβραίους που κατάγονταν από τη Γερμανία, την Αυστρία και άλλες χώρες του Άξονα όχι σαν θύματα αλλά σαν «εχθρούς του έθνους», λόγω της χώρας καταγωγής τους, που δεν διέφερε από αυτή των Ναζί που ήταν φυλακισμένοι στον ίδιο χώρο.

Εξίσου παράδοξο ήταν αυτό που συνέβαινε με χιλιάδες Γερμανούς γιατρούς και νοσοκόμες. Αυτοί που επέβαλαν

την αρρωστημένη ναζιστική εκδοχή της ιατρικής «φροντίδας» στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, χρησιμοποιούνται ακόμη στα Στρατόπεδα Εκτοπισμένων, με τη μόνη διαφορά ότι δούλευαν πλέον για τους Συμμάχους. Μόνο στο Νταχάου, το ιατρικό προσωπικό ανερχόταν σε περισσότερα από εξακόσια άτομα που προέρχονταν από το στρατιωτικό σκέλος της γερμανικής Βέρμαχτ. Γιατροί, οδοντίατροι, νοσοκόμοι και βοηθοί βρέθηκαν να συγκαταλέγονται στο δυναμικό των Συμμάχων, υπεύθυνοι για την υγεία των επιζώντων.

Πολλοί από τους Γερμανούς ήταν σε καλύτερη μοίρα. Στα συμμαχικά στρατόπεδα που προορίζονταν για τους Γερμανούς αιχμαλώτους πολέμου, οι πρώην αξιωματικοί των Ναζί έβλεπαν ταινίες, έπαιζαν ποδόσφαιρο, διδάσκονταν ακόμα και μαθήματα σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Εν τω μεταξύ, στα εβραϊκά Στρατόπεδα Εκτοπισμένων, οι επιζώντες του Ολοκαυτώματος αγωνίζονταν για μεγαλύτερες μερίδες φαγητού, για περισσότερο λασπωμένο μαύρο ψωμί και για καφέ, που θα αντιστάθμιζαν με κάποιον τρόπο την εξαθλίωση των χρόνων του πολέμου. Οι Αμερικανοί αξιωματούχοι είχαν αντιρρήσεις. Παραπονιούνταν πως οι Εβραίοι απολάμβαναν ειδική μεταχείριση και πως χρησιμοποιούσαν το σύστημα της μαύρης αγοράς στα στρατόπεδα για ν' αντιμετωπίσουν το πρόβλημα με τις περιορισμένες μερίδες του φαγητού. Η κατάσταση είχε γίνει τόσο ανεξέλεγκτη, που η γερμανική αστυνομία –με τη συναίνεση Αμερικανών αξιωματούχων– ξεκίνησε αιφνιδιαστικές έρευνες για να καταπολεμήσει τη μαύρη αγορά στα στρατόπεδα της Στουτγκάρδης και του Λάντσμπεργκ στις αρχές του 1946. Ξέσπασαν εξεγέρσεις και η αστυνομία σκότωσε έναν Εβραίο αιχμάλωτο. Ο άνθρωπος αυτός επέζησε του Ολοκαυτώματος, αλλά όχι της μετέπειτα περιόδου.

Ο απόηχος για τις συνθήκες στα στρατόπεδα έφτασε μέχρι την Ουάσιγκτον και ο πρόεδρος Τρούμαν έστειλε

ειδικό απεσταλμένο, τον Ερλ Χάρισον, πρώην αξιωματούχο της Υπηρεσίας Μετανάστευσης και πρύτανη της Νομικής σχολής στο Πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνιας, για να επιθεωρήσει τα Στρατόπεδα Εκτοπισμένων και να αξιολογήσει ειδικότερα το αν οι συνθήκες για τους Εβραίους πρόσφυγες ήταν όντως τόσο άθλιες όσο φημιολογούνταν. Το Παγκόσμιο Εβραϊκό Συμβούλιο και άλλες ανθρωπιστικές οργανώσεις μιλούσαν για «συνθήκες απόλυτης εξαθλίωσης». Οι μαρτυρίες ακούγονταν απίστευτες. Υπήρχε περίπτωση να είναι αληθινές αυτές οι ανατριχιαστικές αναφορές για τη φρίκη, την απελπισία και την κακοποίηση των επιζώντων μετά τη νίκη των Συμμάχων; Ο Χάρισον ανέλαβε να μάθει τι πραγματικά συνέβαινε.

Οι ανατριχιαστικές αναφορές του Χάρισον έριξαν τη βαριά σκιά τους στη μεταπολεμική ευφορία της Αμερικής. Το αποτέλεσμα της έρευνάς του ήταν απόλυτα καταδικαστικό για την πολιτική που ακολουθούσε η χώρα του στο θέμα των προσφύγων. Χρησιμοποίησε τις πιο βαριές εκφράσεις για να περιγράψει την κατάσταση: «Έτσι όπως είναι τώρα τα πράγματα», έγραψε στον Τρούμαν αφού επισκέφθηκε τα Στρατόπεδα Εκτοπισμένων, «φαίνεται ότι φερόμαστε στους Εβραίους όπως ακριβώς τους συμπεριφέρθηκαν προηγουμένως οι Ναζί. Η μόνη διαφορά είναι ότι δεν τους εξολοθρεύουμε». Τα θύματα των Ναζί, έγραφε ο πρύτανης, γίνονται θύματα για δεύτερη φορά – μόνο που θύτες είναι τώρα οι Αμερικάνοι.

Ο στρατηγός Τζορτζ Πάτον, ο σκληροτράχηλος ήρωας του πολέμου που οι άντρες του διεύθυναν τα υπό αμερικανικό έλεγχο Στρατόπεδα Εκτοπισμένων, ήταν έξω φρενών με τα ευρήματα του Χάρισον. Δημοσίως, ο στρατηγός –Old Blood and Guts, όπως τον αποκαλούσαν– είχε υιοθετήσει μια στάση αποστροφής απέναντι στις ναζιστικές θηριωδίες εκείνη την άνοιξη που οι Σύμμαχοι ανακάλυψαν τα στρα-

τόπεδα του θανάτου και παρακινούσε τους δημοσιογράφους να δουν με τα μάτια τους τις φρικαλεότητες που είχαν υποστεί τα θύματα. Στην πραγματικότητα όμως ο στρατηγός Πάτον αντιμετώπιζε τους επιζώντες στα στρατόπεδα Εβραίους με άφατη περιφρόνηση.

«Ο Χάρισον και οι όμοιοί του πιστεύουν πως ένα εκτοπισμένο άτομο είναι ένα ανθρώπινο ον. Δεν είναι όμως, κι αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο για τους Εβραίους, που είναι κατώτεροι κι από ζώα», έγραφε ο Πάτον στο ημερολόγιό του όταν έμαθε τα νέα της δυσμενούς αναφοράς στον Τρούμαν. Ξεδιπλώνοντας τον ακραίο αντισημιτισμό που είχε μολύνει την αμερικανική προσπάθεια για βοήθεια στους πρόσφυγες, ο Πάτον παραπονιόταν που οι Εβραίοι σ' ένα στρατόπεδο αφόδευαν στο πάτωμα και ζούσαν μέσα στη βρόμα σαν τεμπέλικες «ακρίδες», χωρίς «καμία αίσθηση ανθρώπινης αξιοπρέπειας». Έγραφε για την ξενάγηση που έκανε στο στρατηγό Αϊζενχάουερ σε μια αυτοσχέδια συναγωγή που είχαν κατασκευάσει οι Εβραίοι στο στρατόπεδο για να γιορτάσουν την ιερή μέρα του Γιομ Κιπούρ. «Μπήκαμε στη συναγωγή που ήταν ασφυκτικά γεμάτη με το πιο πολυάριθμο και βρομερό πλήθος που έχω συναντήσει ποτέ στη ζωή μου». Αυτή ήταν η πρώτη εντύπωση που αποκόμισε από τα Στρατόπεδα Εκτοπισμένων και ο Αϊζενχάουερ, για τον οποίο όλα αυτά ήταν πρωτόγνωρα, έγραφε ο Πάτον. «Εγώ φυσικά τους είχα δει από καιρό και είχα εντυπωσιαστεί από το πώς είναι ποτέ δυνατόν τα όντα αυτά, που ισχυρίζονται πως είναι πλασμένα κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του Θεού, να έχουν τέτοια εμφάνιση και να συμπεριφέρονται κατ' αυτόν τον τρόπο».

Η περιφρόνηση του Πάτον –του ανθρώπου που ήταν υπεύθυνος για την επίβλεψη των επιζώντων της μεγαλύτερης γενοκτονίας που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα– προς τους Εβραίους δεν ήταν δυστυχώς και τόσο ασυνήθιστη

μεταξύ της μελών της ελίτ της Ουάσιγκτον. «Οι Εβραίοι έχουν την απαίτηση να τους φροντίσουμε, ενώ δεν επιθυμούν να δουλέψουν», έγραφε ένας δικηγόρος της Γερουσίας που επεδίωκε να μειώσει τον αριθμό των προσφύγων που θα είχαν το δικαίωμα να μπουν στη χώρα. «Αμφιβάλλω αν υπάρχει κάποια χώρα που θα θελήσει να υποδεχτεί αυτούς τους μετανάστες». Είναι γνωστό πως η Μπερ, η σύζυγος του προέδρου Τρούμαν, δεν καλούσε ποτέ Εβραίους στο σπίτι τους, ενώ ο ίδιος ο πρόεδρος σε ιδιωτικές συνομιλίες του τους χλεύαζε αποκαλώντας τους υποτιμητικά «βρομοεβραίους» και «χχαχάμηδες». Παρ' όλ' αυτά, όσο η Βρετανία μπλόκαρε την είσοδο των Εβραίων στην Παλαιστίνη και οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν αποκλείσει τους περισσότερους από το δικαίωμα στη βίζα, ο Τρούμαν αγωνιούσε για την κατάσταση στα Στρατόπεδα Εκτοπισμένων. «Όλοι αυτοί που ξεριζώθηκαν από την πατρίδα τους, μπορούν να επιστρέψουν», έλεγε, «αλλά οι Εβραίοι δεν έχουν πού να πάνε».

Στα Στρατόπεδα Εκτοπισμένων, τους παγιδευμένους επιζώντες τους έπνιγε η απόγνωση. Μαζί με τα έγκλειστα παιδιά τραγουδούσαν παραδοσιακά γίντις τραγούδια, προσαρμόζοντας τα λόγια στη φρικτή τους μοίρα. «Πού μπορεί να πάω;» έλεγε ένα τραγούδι. «Ποιος μπορεί να μου απαντήσει; Πού να πάω με όλες τις πόρτες μπροστά μου κλειστές;»

Το Φέρενβαλντ, κοντά στο Μόναχο, εκεί που ήταν υπό κράτηση ο Γιάκομπ Μπίμπερ, θεωρείτο ένα από τα λιγότερο απάνθρωπα στρατόπεδα, με υποφερτές συνθήκες διαβίωσης και υγιεινής. Παρ' όλ' αυτά, η απελπισία των αιχμαλώτων ήταν ανείπωτη. «Όσο συνειδητοποιούσαμε πόσο αδιάφορη ήταν η διεθνής κοινότητα για το δράμα μας, τόσο η δυσφορία γενικευόταν», έγραφε ο Μπίμπερ. «Βρίσκαμε κρεμασμένους άντρες και γυναίκες, ανθρώπους που αποφάσιζαν ξαφνικά ν' αυτοκτονήσουν, ενώ είχαν επιβιώσει απ' ό,τι χειρότερο μπορούσε να φανταστεί άνθρωπου